

УДК 378.013.42/78-057.87
DOI: 10.31548/hspedagog2020.04.058

**ПІДГОТОВКА ЗДОБУВАЧІВ ДРУГОГО РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ
СПЕЦІАЛЬНОСТІ «СОЦІАЛЬНА РОБОТА»
ДО СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ**

І. В. СОПІВНИК, доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри соціальної роботи та реабілітації

Національний університет біоресурсів і природокористування України

E-mail: sopivnyk_i@nubip.edu.ua

ORCID 0000-0003-1187-6211

Анотація. У статті обґрунтовано актуальність нової освітньо-професійної програми «Соціально-психологічна реабілітація» магістерського рівня вищої освіти. Здійснено моніторинг вітчизняних та зарубіжних освітньо-професійних програм другого рівня вищої освіти, що спрямовані на підготовку фахівців до соціально-психологічної роботи. Висвітлено досвід підготовки фахівців за освітньо-професійною програмою «Соціально-психологічна реабілітація» другого (магістерського) рівня вищої освіти у Національному університеті біоресурсів і природокористування України. Розкрито специфіку даної програми (що базується на засадах «зеленої соціальної роботи»), можливості формування здобувачами індивідуальної освітньої траєкторії, особливості практичної підготовки та формування соціальних навичок.

Ключові слова: підготовка фахівців із соціальної роботи, соціальна реабілітація, психологічна реабілітація, соціально-психологічна реабілітація, освітньо-професійні програми другого (магістерського) рівня вищої освіти.

Актуальність. Глобальною програмою соціальної роботи з 2020 по 2030 рік, соціальна робота визначена як «найбільш швидкозростаюча професія в світі, оскільки все більше урядів і роботодавців усвідомлюють потужний вплив соціальних працівників на суспільство. Зниження рівня злочинності, поліпшення показників здоров'я, збільшення числа людей, які отримують доступ до роботи і освіти, – це результат роботи фахівців із соціальної роботи, які допомагають людям самим керувати своїм майбутнім і реалізувати свої сподівання» [1].

Аналіз вітчизняного ринку праці свідчить, що фахівці із соціально-психологічної реабілітації є сьогодні затребуваними. І їх потреби зростатимуть. Серед сучасних абітурієнтів значний інтерес викликає нова магістерська програма

«Соціально-психологічна реабілітація». І це не дивно, оскільки дана освітньо-професійна програма дозволяє здобувачеві отримати знання із різних галузей, зокрема: реабілітології, інклюзивної педагогіки, психології, медицини, а також менеджменту. Із року в рік, як в Україні, так і в Світі, зростає кількість людей, які потребують комплексної реабілітації, а відповідно і збільшується потреба у фахівцях реабілітологів. Тому закономірно, що дана програма набуває популярності та цікавить все більше як абітурієнтів, так і роботодавців й науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти.

Аналіз останніх джерел та публікацій. Аналіз останніх досліджень та публікацій свідчить, що вітчизняні дослідники зосереджують основну увагу на вивченні і висвітленні зарубіжного досвіду професійної

© Сопівник І.В.

HUMANITARIAN STUDIOS: PEDAGOGICS, PSYCHOLOGY, PHILOSOPHY Vol 11(4) 2020

підготовки майбутніх фахівців із спеціальності «Соціальна робота», зокрема Н. Горішна, О. Карпенко, О. Кравченко, В. Поліщук, Л. Романовська, Т. Семигіна, Н. Тверезовська та ін. Особливості підготовки здобувачів вищої освіти спеціальності «Соціальна робота» до соціально-психологічної реабілітації у сучасній науковій літературі висвітлені недостатньо.

Мета статті полягає в узагальненні досвіду професійної підготовки фахівців освітньо-професійних програм другого (магістерського) рівня вищої освіти до соціально-психологічної реабілітації.

Методи. Аналіз, синтез, узагальнення, порівняння.

Результати. Потреби у підготовці фахівців із соціально-психологічної реабілітації в Україні зростають із року в рік, що обумовлено комплексом чинників. У першу чергу, це необхідність соціально-психологічної реабілітації військовослужбовців та членів їхніх сімей (в Україні більше 30 тисяч поранених військовослужбовців на Сході України та більше 5000 військовополонених). Особливої уваги, на нашу думку потребують ті із них, які проживають у сільській місцевості, де, у більшості випадків немає ні психолога, ні соціального працівника, ні реабілітолога. По-друге, в Україні триває реформа у сфері деінституалізації, яка передбачає необхідність соціально-психологічного супроводу та консультування прийомних батьків та батьків вихователів. По-третє, в Україні зростає кількість новостворених інклюзивних класів. Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 12 липня 2017 р. № 545 започатковано створення інклюзивно-ресурсних центрів, які надають послуги дітям з особливими освітніми потребами, що також потребує

фахівців – вчителів реабілітологів та їх помічників. По-четверте, в Україні фіксується значна кількість осіб, які зловживають психоактивними речовинами (більше як 3 млн осіб). Так, за даними ЮНІСЕФ в Україні 18% опитаних підлітків (14-17 років) повідомили про те, що вони хоча б один раз в житті вживали яку-небудь з наркотичних речовин (причому серед хлопців – 17,9%, а серед дівчат – 18,1%). По-п'яте, в Україні, як і в Світі, час від часу трапляються надзвичайні ситуації різного походження (екологічного, військового, техногенного, а сьогодні у Світі – медико-біологічного характеру), що обумовлює необхідність підготовки фахівців, які б могли надавати швидко та якісно реабілітаційні послуги. По-шосте, у зв'язку набуттям чинності із 01.01.2020 року Закону України «Про соціальні послуги» розширюється коло надавачів соціальних послуг, тепер ними можуть бути як представники державного і комунального сектору, так і недержавного сектору. Важливим у цьому контексті є норма закону про те, що «підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації фахівців та професіоналів надавачів соціальних послуг здійснюють заклади освіти, що мають відповідну ліцензію» [2]. По-сьоме, у зв'язку із пандемією «Мінсоцполітики вважає за необхідне для подолання наслідків коронавірусної інфекції додатково ввести 7 922 посад фахівців із соціальної роботи» [3].

Аналіз освітньо-професійних програм для здобувачів вищої освіти, які пропонують заклади вищої освіти в Україні свідчить, що станом на 2020 рік є спектр таких програм, зокрема: «Психологічна реабілітація» (Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова) [4], (Донецький національний університет імені Василя Стуса) [5], «Соціальна реабілітація» (Київський

© *Сопівник І.В.*

національний університет ім. Т. Шевченка) [6], «Медична та психологічна реабілітація» (Вінницький національний медичний університет ім. М. І. Пирогова) [7] та ін. У 2019–2020 рр. введено в дію ОПП другого (магістерського) рівня «Соціально-психологічна реабілітація» у Львівському національному університеті імені Івана Франка [8], та ОПП «Соціальна робота (Соціально-психологічна реабілітація)» в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини [9]. Цікавим є досвід навчання за аналогічними програмами у зарубіжних закладах вищої освіти, наприклад: магістерська програма «Master's Degree in Rehabilitation» (Університет прикладних наук Сатакунта, Фінляндська республіка) [10]; «Edukacja z socjoterapią i profilaktyką uzależnień» (Варшавська гуманітарна вища школа Б. Пруса, Республіка Польща [11], «Praca socjalna» та «Pedagogika specjalna» (Університет Марії Кюрі-Складовської в Любліні, Республіка Польща) [12] та ін. Аналіз існуючих програм підготовки фахівців із соціальної роботи засвідчив, що вони спрямовані на підготовку кваліфікованих працівників, здатних розв'язувати складні завдання і проблеми в галузі соціальної роботи.

У 2018 році у Національному університеті біоресурсів і природокористування України розроблено освітньо-професійну програму другого (магістерського) рівня вищої освіти «Соціально-психологічна реабілітація» (див. Рис. 1). Метою даної освітньо-професійної програми визначено підготовку фахівців, здатних здійснювати соціально-психологічну реабілітацію різних груп населення на

засадах «екологічної соціальної роботи» та забезпечувати управління реабілітаційними установами. Екологічна соціальна робота (або зелена соціальна робота «green social work», «ecological justice and social work») у міжнародних професійних колах соціальних працівників (Міжнародна федерація соціальних працівників <https://www.ifsw.org>, Міжнародна асоціація шкіл соціальної роботи <https://www.iassw-aiets.org/>, Міжнародна рада соціального добробуту <https://www.icsw.org/>) вважається інноваційним підходом до реалізації соціальної роботи. Підготовка фахівців на засадах «екологічної соціальної роботи», на наше переконання, передбачає формування у здобувачів вищої освіти ряду компетентностей, зокрема: 1) здатність навчати людей екологічному мисленню та формуванню екологічної культури; 2) здатність організувати людей та приймати швидкі і правильні рішення в умовах надзвичайних лих і катастроф; 3) здатність здійснювати соціальний супровід та захист людей, які потерпіли від природних катаклізмів, надзвичайних ситуацій, аварій та які проживають на забруднених територіях; 4) здатність надавати первинну психологічну допомогу людям, які потерпіли від лих та катастроф; 5) здатність оцінювати та прогнозувати можливі негативні впливи діяльності людей чи промислових об'єктів на середовище життєдіяльності людей певної громади та протидіяти таким впливам, попереджати екологічні лиха в своєму регіоні; 6) здатність співпрацювати із екологічними громадськими організаціями та рухами.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

ЗАТВЕРДЖЕНО

Протокол № 10 від 30 травня 2018 р.
засідання вченої ради НУБіП України

Освітньо-професійна програма
вводиться в дію з 01.09.2018 р.

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА
«СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ»

Другого (магістерського) рівня вищої освіти

За спеціальністю 231 «Соціальна робота»

Галузі знань 23 «Соціальна робота»

Кваліфікація: «Вчитель-реабілітолог, керівник центру

(психологічного забезпечення, соціально-трудової реабілітації

дорослих, з надання соціальних послуг)»

Рис. 1. Перша освітньо-професійна програма другого (магістерського) рівня вищої освіти «Соціально-психологічна реабілітація»

Для здобувачів вищої освіти даної програми створено умови, які дозволяють формувати індивідуальну освітню траєкторію, маючи можливість: обирати форму навчання (денна, заочна, дуальна); навчатися за індивідуальним графіком; обирати, відповідно до власних інтересів та бачення свого майбутнього вибіркових освітніх компонентів, частка яких становить 27%, при цьому вибір здійснюється із широкого переліку

дисциплін (<https://nubip.edu.ua/node/67362>) (див. Рис.2); вносити пропозиції щодо удосконалення освітньо-професійної програми під час опитувань або засідань старостату чи вченої ради факультету, університету; обирати тематики курсових та магістерських робіт, відповідно до власних інтересів, а також наукового керівника магістерської роботи; обирати бази практичного навчання; навчатися за

© Сопівник І.В.

HUMANITARIAN STUDIOS: PEDAGOGICS, PSYCHOLOGY, PHILOSOPHY Vol 11(4) 2020

системою «подвійний диплом» та в навчатися у системі неформальної
рамках академічної мобільності; освіти, із перезарахуванням кредитів.

**ПЕРЕЛІК ДИСЦИПЛІН
ДЛЯ ВИБІРКОВОЇ СКЛАДОВОЇ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ ПІДГОТОВКИ
МАГІСТРІВ (з анотаціями)
на 2021-2022 навчальний рік**

ННІ енергетики, автоматики і енергозбереження

1. Біотехнічні системи для діагностування і управління фізіологічним станом рослин і тварин
2. Інтернет речей енергоінформаційних систем

ННІ лісового і садово-паркового господарства

3. Мисливське господарство та управління дикою природою
4. Діагностика хвороб лісу
5. Відновлення лісових ландшафтів
6. Лісова реабілітація урбанізованого довкілля
7. Предметний дизайн

ННІ неперервної освіти і туризму

1. Державне управління

Факультет аграрного менеджменту

8. Міжнародний бізнес
9. Управління бізнесом
10. Інтернет-маркетинг
11. Управління домашнім господарством
12. Управління Start-up проектами
13. Державні механізми антикризового управління

Гуманітарно-педагогічний факультет

21. Англійська мова (бізнес курс)
22. Ділове листування англійською мовою
23. Конфліктологія
24. Крос-культурна комунікація
25. Основи національної безпеки держави
26. Основи теорії прийняття рішень
27. Політичні аспекти публічного управління
28. Психологія стосунків
29. Тренінг особистісного зростання
30. Філософія науки та інноваційного розвитку

Економічний факультет

31. Комп'ютерна бухгалтерія
32. Економічна діагностика
33. Підприємницька діяльність
34. Аграрна політика
35. Основи блокчейну, біткоіна та криптовалюти
36. Поведінкові (біхевіористичні) фінанси
37. Міжнародне оподаткування
38. Оцінка ризиків у господарській діяльності підприємства

Рис. 2. Каталог вибіркових дисциплін

© Сопівник І.В.

HUMANITARIAN STUDIOS: PEDAGOGICS, PSYCHOLOGY, PHILOSOPHY Vol 11(4) 2020

У навчальному плані даної ОПП передбачено у третьому семестрі дві практики для здобувачів, це: «Навчальна реабілітаційна практика» (обсягом 4 кредити, тривалість 2 тижні) та «Виробнича соціально-психологічна практика в реабілітаційних установах» (обсягом 12 кредитів, тривалість 6 тижнів). Здобувачі мають можливість обирати самостійно базу практики, в залежності від своїх інтересів, потреб, бачення майбутньої професійної діяльності. До практичного навчання здобувачів залучаються роботодавці університету. Здобувачі вищої освіти розвивають практичні професійні здатності як під час аудиторних занять, так і залучаються до різноманітних позааудиторних загальноукраїнських та регіональних заходів з питань соціальної роботи. Цікавою формою підведення підсумків практик є конференція із проходження навчальних і виробничих практик здобувачами кафедри із залученням роботодавців та усіх зацікавлених осіб.

В умовах сьогодення важливою складовою освітнього процесу є розвиток у студентів м'яких (соціальних) навичок. Їх формування забезпечується: у процесі вивчення усіх освітніх компонентів ОПП (оскільки цьому сприяє специфіка програми «Соціально-психологічна реабілітація», що передбачає професійну діяльність за типом «людина-людина»); спеціально введеним до навчального плану освітнім компонентом «Крос-культурна комунікація», який цілеспрямовано формує здатність здобувачів ефективно співпрацювати з іншими людьми, вести переговори, а також управляти персоналом в мультикультурних компаніях та організаціях; застосування НПП широкого спектру відповідного методичного інструментарію викладання (тренінги, вебінари, дебати, диспути, рольові ігри, квести, «мозкові штурми», створення ситуації

успіху, колективні творчі справи, захисти практик, курсових робіт та міні проектів, конференції та ін.), що дозволяє розвивати у здобувачів здатність висловлювати і відстоювати власну думку, здатність вести дискусію, працювати індивідуально з різними інформаційними джерелами та в команді, брати на себе відповідальність та приймати рішення в ситуаціях невизначеності; залученням здобувачів до позааудиторної та громадської роботи, предметних олімпіад; створенням сприятливого психолого-педагогічного клімату в освітньому середовищі, формування колективу групи, сприяння розвитку студентського самоврядування, що спрямовані на розвиток лідерських, організаційних здібностей кожного здобувача, здатності до самоорганізації, планування часу та стресостійкості.

Висновки і перспективи. У статті обґрунтовано актуальність нової освітньо-професійної програми «Соціально-психологічна реабілітація» магістерського рівня вищої освіти, що обумовлена необхідністю: соціально-психологічної реабілітації військовослужбовців, членів їхніх сімей, осіб, що зловживають ПАР; соціально-психологічного супроводу та консультування прийомних батьків та батьків вихователів в умовах реформи деінституалізації; забезпечення новостворених інклюзивно-ресурсних центрів фахівцями – вчителями реабілітологами та їх помічниками; підготовки фахівців, які б могли надавати швидко та якісно реабілітаційні послуги в умовах надзвичайних ситуацій різного походження.

Аналіз вітчизняних освітньо-професійних програм другого рівня вищої освіти, які спрямовані на підготовку фахівців до соціально-психологічної роботи свідчить, що в Україні з кожним роком збільшується

© Сопівник І.В.

HUMANITARIAN STUDIOS: PEDAGOGICS, PSYCHOLOGY, PHILOSOPHY Vol 11(4) 2020

кількість таких програм. Станом на 2020 рік відкрито 7 освітніх програм у різних закладах вищої освіти, зокрема «Соціально-психологічна реабілітація» у Національному університеті біоресурсів і природокористування України, «Психологічна реабілітація» в Національному педагогічному університеті імені М.П.Драгоманова та Донецькому національному університеті імені Василя Стуса, «Соціальна реабілітація» в Київському національному університеті ім. Т. Шевченка, «Медична та психологічна реабілітація» у Вінницькому національному медичному університеті ім. М.І.Пирогова, «Соціально-психологічна реабілітація» у Львівському національному університеті імені Івана Франка, «Соціальна робота (Соціально-психологічна реабілітація)» в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини.

Досвід підготовки фахівців за освітньо-професійною програмою «Соціально-психологічна реабілітація» другого (магістерського) рівня вищої освіти у Національному університеті біоресурсів і природокористування України свідчить, що дана програма має свою унікальність і специфіку (що базується на засадах «зеленої соціальної роботи» та з використанням природотерапії), для здобувачів вищої освіти створено можливості для формування індивідуальної освітньої траєкторії, забезпечується формування загальних і спеціальних компетентностей, відповідно до Стандарту вищої освіти спеціальності «Соціальна робота», значна увага приділяється формуванню професійних (твердих) та надпрофесійних (м'яких) навичок соціально-психологічної реабілітації різних категорій населення.

Список використаних джерел

1. IFSW 2020 online conference: co-building social transformation. URL: <https://www.ifsw.org/event/swsd-2020-the-global-social-work-agenda-the-next-ten-years>
2. «Про соціальні послуги» Закону України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19>.
3. Україна як і увесь світ зіштовхнулась з проблемою збільшення сімей, які потребують підтримки держави. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/18615.html>
4. Освітньо-професійна програма «Психологічна реабілітація». URL: <https://drive.google.com/file/d/1mT9A1UTGPIfNDNsMFABfnP-TGTdIWUaR/view>).
5. Освітньо-професійна програма «Психологічна реабілітація». URL: https://www.donnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/8/2020/03/so_magistr_2020_psychologichna-reabilitacziya.pdf
6. Освітньо-наукова програма «Соціальна реабілітація». URL: <http://www.psy.univ.kiev.ua/ua/study/programs/educationalprograms>
7. Освітньо-професійна програма «Медична та психологічна реабілітація». URL: https://www.vnmu.edu.ua/downloads/pdf/osv-prof_prog_med-reabil.pdf
8. Освітньо-професійна програма «Соціально-психологічна реабілітація». URL: https://pedagogy.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/05/OP_mah_SR_SPR_2020_2021_1702.pdf

© Сопівник І.В.

HUMANITARIAN STUDIOS: PEDAGOGICS, PSYCHOLOGY, PHILOSOPHY Vol 11(4) 2020

9. Освітньо-професійна програма «Соціальна робота (Соціально-психологічна реабілітація)».

URL:
<https://udpu.edu.ua/navchannia/osvitni-prohramy/31750>.

10. «Master's Degree in Rehabilitation».

URL:
<https://www.healthcarestudies.com/Masters-Degree-in-Rehabilitation/Finland/.SAMK>

11. «Edukacja z socjoterapią i profilaktyką uzależnień».

URL:
<https://wsp.edu.pl/specjalnosci/studia-magisterskie/edukacja-z-socjoterapia-i-profilaktyka-uzaleznień>.

12. «Praca socjalna», «Pedagogika specjalna».

URL:
<https://www.umcs.pl/pl/sum-praca-socjalna.chtm>;
<https://www.umcs.pl/pl/sum-pedagogika-specjalna.chtm>.

References

1. IFSW 2020 online conference: co-building social transformation.

URL:
<https://www.ifsw.org/event/swsd-2020-the-global-social-work-agenda-the-next-ten-years>

2. «Pro sotsialni posluhy» Zakonu Ukrainy.

URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19>.

3. Ukraina yak i uves svit zishtovkhnulas z problemoiu zbilshennia simej, yaki potrebuiut pidtrymky derzhavy.

URL:
<https://www.msp.gov.ua/news/18615.html>

4. Osvitno-profesiina prohrama «Psykhologichna rehabilitatsiia». URL:
<https://drive.google.com/file/d/1mT9A1UT>

GPIfNDNsMFABfnP-TGTdWUaR/view).

5. Osvitno-profesiina prohrama «Psykhologichna rehabilitatsiia». URL:
https://www.donnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/8/2020/03/so_magistr_2020_psychologichna-reabilitacziya.pdf

6. Osvitno-naukova prohrama «Sotsialna rehabilitatsiia». URL:
<http://www.psy.univ.kiev.ua/ua/study/programs/educationalprograms>

7. Osvitno-profesiina prohrama «Medychna ta psykhologichna rehabilitatsiia».

URL:
https://www.vnmu.edu.ua/downloads/pdf/osv-prof_prog_med-reabil.pdf

8. Osvitno-profesiina prohrama «Sotsialno-psykhologichna rehabilitatsiia».

URL:
https://pedagogy.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/05/OP_mah_SR_SPR_2020_2021_1702.pdf

9. Osvitno-profesiina prohrama «Sotsialna робота (Sotsialno-psykhologichna rehabilitatsiia)».

URL:
<https://udpu.edu.ua/navchannia/osvitni-prohramy/31750>.

10. «Masters Degree in Rehabilitation».

URL:
<https://www.healthcarestudies.com/Masters-Degree-in-Rehabilitation/Finland/.SAMK>

11. «Edukacja z socjoterapią i profilaktyką uzależnień».

URL:
<https://wsp.edu.pl/specjalnosci/studia-magisterskie/edukacja-z-socjoterapia-i-profilaktyka-uzaleznień>.

12. «Praca socjalna», «Pedagogika specjalna».

URL:
<https://www.umcs.pl/pl/sum-praca-socjalna.chtm>;
<https://www.umcs.pl/pl/sum-pedagogika-specjalna.chtm>.

**PREPARATION OF APPLICANTS FOR THE SECOND LEVEL OF HIGHER
EDUCATION SPECIALTIES «SOCIAL WORK» FOR SOCIAL AND PSYCHOLOGICAL
REHABILITATION**

Sopivnyk I. V.

Abstract. *The article substantiates the relevance of the new educational and professional program "Social and psychological rehabilitation" of the master's level of higher education. The monitoring of domestic and foreign educational and professional programs of the second level of higher education, aimed at training specialists for social and psychological work. The experience of training specialists in the educational and professional program «Social and psychological rehabilitation» of the second (master's) level of higher education at the National University of Bioresources and Nature Management of Ukraine is highlighted. The specificity of this program (based on the principles of "green social work"), the possibility of the applicants' formation of an individual educational trajectory, the features of practical training and the formation of social skills are revealed.*

Key words: *training of specialists in social work, social rehabilitation, psychological rehabilitation, social and psychological rehabilitation, educational and professional programs of the second (master's) level of higher education.*